

Андріященко Ю.В., студент юридично-психологічного факультету НАВС *Науковий керівник:* Хохліна О. П., доктор психологічних наук, професор

Особливості саморегуляції школярів, схильних до девіантної поведінки

Однією з найактуальніших проблем сьогодення є зростання правопорушень, вчинених дітьми, підлітками, молоддю. Це пов'язано, передусім, із загальним соціальним напруженням, психологічною неврівноваженістю всього суспільства. У сучасному українському суспільстві відбуваються кризові процеси, які негативно впливають на психологію людей, особливо школярів, породжуючи девіантну поведінку. Обговорення цієї проблеми набуває великої суспільної значимості і стає особливо очевидною в період кризи соціальної системи. Це відсутність ясної позитивної державної ідеології, спрямованої на зміну ієрархії суспільних цінностей; руйнування і криза традиційних інститутів соціалізації підростаючого покоління (дитячих і юнацьких організацій); недоступність для дітей безкоштовної якісної додаткової освіти (гуртків, секцій та ін.); безробіття (явне та приховане); пропаганда насильства і жорстокості через засоби масової інформації; доступність тютюну, алкоголю, наркотиків; різні сімейні проблеми, такі як неповна сім'я; матеріальне становище сім'ї (і бідність, і багатство); низький соціально-культурний рівень батьків, їхня безкарність; зловживання батьками алкоголем, наркотиками; заперечення самоцінності дитини; недостатнє або надлишкове задоволення потреб дітей; потуральне ставлення батьків до вживання дітьми психотропних речовин тощо.

На теоретичному етапі вивчення праць таких науковців, як Ч. Бекарія, Л.І. Божович, М. Вебера, Л.С. Виготського, Ю.А. Клейберга та ін., показало, що девіантна поведінка - це дії людини, які порушують офіційно встановлені в суспільстві чи неофіційні в певній соціальній групі моральні і правові норми, що призводять до її покарання, ізоляції, виправлення або лікування. Суть девіантної поведінки полягає в тому, що людина не дотримується вимог соціальної норми, вибирає відмінний від норм варіант поведінки в тій чи іншій ситуації, що веде до порушення міри взаємодії особистості та суспільства. Поняття ж саморегуляції (психічної) визначається як система психічного самовпливу особистості з метою свідомого управління власними психічними станами відповідно до вимог ситуації та доцільності. Особливої актуальності саморегуляція набуває в контексті аналізу девіантної та нормативної поведінки людини, психологічних чинників її становлення.

На емпіричному етапі для вивчення особливостей саморегуляцій старшокласників, схильних до девіантної поведінки, було використано «Методику діагностики схильності до девіантної поведінки» А.Н. Орела, «Методику оцінки емоційної зрілості» та тест-опитувальник А.В. Зверькова «Дослідження вольової саморегуляції». Дослідною роботою було охоплено

51 учень 10 класів Броварської загальноосвітньої школи №2, серед яких було виявлено 20, схильних до девіантної поведінки.

У результаті проведеного дослідження в учнів зі схильністю до девіантної поведінки було виявлено високий рівень її прояву за показником схильності до подолання правил; помірний рівень - за показником схильності до вольового контролю емоційних реакцій; низький - за показниками схильності до адиктивної поведінки, схильності до саморуйнування, агресії, насилля та схильності до деліквентної поведінки.

Вивчення у школярів досліджуваної категорії здатності до саморегуляції показало, що їх емоційна саморегуляція знаходиться на низькому рівні. Це свідчить про їх слабку спроможність у спілкуванні з іншими контролювати власну емоційну поведінку, керувати своїми почуттями. Вони мають труднощі щодо стримування гніву, роздратування, образ та прояву доброзичливості й оптимізму. У них виявлено також низький рівень здатності до вольової саморегуляції, а саме наполегливості та самовладання.

Співставлення даних щодо здатності школярів до емоційно-вольової саморегуляції та схильності до девіантної поведінки за різними показниками показало наявність різного рівня кореляційного зв'язку між ними. Виявлене свідчить, що недостатня саморегуляція школяра може розглядатися як детермінанта виникнення в нього девіацій, а її формування - як засіб профілактики відхилень від соціально сприйнятливих форм поведінки. Таким чином, результати проведеного дослідження мають не лише наукову новизну, а й практичне значення.